LIMITELE LIBERTĂȚII DE EXPRIMARE ÎN MEDIUL ONLINE

LIMITATIONS OF FREEDOM OF EXPRESSION IN THE ONLINE ENVIRONMENT

BURGHELEA Lorenţiu
Student, USM

Consultant ştiinţific:
PANTEA Oleg
dr., conf. univ., USM

Summary

The development of the information society involves the increase of the abuse of rights in the digital space. It is necessary to clearly distinguish rational censorship from the informational persecution of free opinions, at the behest of digital tycoons, who own and de facto manipulate this sector, wearing the mantle of judges of the rights of its consumers.

Keywords: *freedom of expression, online environment, digital tycoons*

„Un Internet liber și deschis este cheia către o societate democratică"

Iulie, anul 2012, Consiliul pentru Drepturile Omului al ONU a adoptat prin consens prima sa rezoluție cu privire la dreptul la libera exprimare pe Internet. Textul a fost prezentat de Brazilia, Statele Unite, Nigeria, Suedia, Tunisia și Turcia.

Acest text, susținut de încă 83 de state, confirmă obligația protejării drepturilor care se aplică atât în spațiul material, cât și în cel virtual, indiferent de limitele teritoriale sau portalul cibernetic utilizat.

Totodată în prezent, Consiliul Europei (CoE) implementează proiectul comun UE/CoE denumit „Consolidarea respectării drepturilor omului în procesul de implementare a Agendei Digitale a Republicii Moldova", care vizează consolidarea capacităților autorităților naționale în privința standardelor din domeniul drepturilor omului, sensibilizarea sectorului privat, a societății civile și a publicului larg cu privire la aceste standarde.

Unul dintre scopurile principale ale implementării acestui proiect vizavi de respectarea principiilor fundamentale ale drepturilor omului este de a identifica

deficiențele și problemele care trebuie să fie abordate în contextul Guvernanței Internetului de către toți actorii, inclusiv sectorul public și privat și ONG-urile, care ar trebui să recunoască și să susțină drepturile omului și libertățile fundamentale nu doar în cadrul operațiunilor și activităților lor, ci și în contextul proiectării de tehnologii, servicii și aplicații noi. Acesta reiese din instrumentele cu caracter juridic obligatoriu ale CoE, în mod deosebit Convenția de la Budapesta (denumită în continuare „Convenția de la Budapesta"), Convenția pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (STCE nr. 201, denumită în continuare „Convenția de la Lanzarote"), Convenția pentru protecția persoanelor față de tratamentul automatizat al datelor cu caracter personal (STE nr. 108, denumită în continuare „Convenția 108"), Convenția cu privire la informarea și cooperarea juridică ce ține de „Serviciile Societății Informaționale" (STCE nr. 180, denumită în continuare „Convenția privind serviciile societății informaționale") și Convenția Europeană a Drepturilor Omului (STE nr. 5, denumită în continuare „CtEDO") - convenții ratificate de către Republica Moldova. Alte standarde cu caracter de recomandație adoptate de către Comitetul de Miniștri al CoE oferă statelor membre orientări cu privire la aspecte legate de Internet. Acestea sunt sintetizate, spre exemplu, în Recomandarea CM/Rec(2014)6 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la Ghidul drepturilor omului pentru utilizatorii rețelelor de Internet.

Republica Moldova și-a definit prioritățile în ceea ce privește dezvoltarea societății informaționale într-o serie de documente de politică adoptate de către Parlament sau Guvern, în special în „Planul de acțiuni al CoE pentru susținerea reformelor democratice în Republica Moldova pentru perioada 2013 – 2016" și Planul Național de Acțiuni adoptat pentru implementarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. În acțiunile ce țin de Guvernanța Internetului trebuie să se asigure protecția tuturor drepturilor și a libertăților fundamentale și să se afirme universalitatea, indivizibilitatea, interdependența și interconectarea acestora conform normelor juridice internaționale privind drepturile omului.

Pe măsură ce tehnologiile care facilitează monitorizarea comunicațiilor de către Guvern evoluează, Guvernele nu reușesc să asigure legi și reglementări cu privire la monitorizarea comunicațiilor care să adere la drepturile internaționale ale omului și care să protejeze în mod corespunzător dreptul la confidențialitate și la libertatea de exprimare. Prin această lucrare, încerc să explicăm modul în care se aplică legislația cu privire la drepturile internaționale ale omului în mediul

digital actual, în special ca urmare a dezvoltării şi a evoluţiilor din domeniul tehnologiilor şi al tehnicilor de monitorizare a comunicaţiilor. Aceste principii pot oferi grupurilor societăţii civile, industriei, Guvernelor şi altor părţi un cadru pentru a evalua dacă legile şi procedurile actuale sau propunerile privind monitorizarea respectă drepturile omului.

„Monitorizarea comunicaţiilor" implică, în mediul modern, monitorizarea, interceptarea, colectarea, analizarea, utilizarea, păstrarea, interacţiunea cu sau accesul la informaţii care includ, reflectă, survin din sau sunt asociate cu comunicaţiile anterioare, actuale sau viitoare ale unei persoane. „Comunicaţiile" includ activităţile, interacţiunile şi tranzacţiile transmise prin medii electronice, cum ar fi conţinutul comunicaţiilor, identitatea părţilor care comunică, informaţii de urmărire a locaţiei, inclusiv adrese IP, ora şi durata comunicaţiilor, precum şi identificatorii echipamentelor de comunicaţii utilizate.

Observăm în ultimii 10 ani o tendinţă avansată al încercării proiectării în spaţiul realităţii virtuale contemporane - INTERNET-ului al principiilor fundamentale ale dreptului cum sunt:

- Libertatea de exprimare
- Accesul la informaţie
- Viaţa privată
- Prezumpţia de nevinovăţie

Pentru ca Guvernele să îşi îndeplinească cu adevărat obligaţiile în ceea ce priveşte drepturile internaţionale ale omului, acestea trebuie să respecte principiile descrise mai jos. Aceste principii se aplică monitorizării de către Guvern a propriilor cetăţeni, efectuate pe teritoriul său, precum şi monitorizării altor părţi, în afara teritoriului său. Principiile se aplică indiferent de scopul monitorizării: aplicarea legii, securitate naţională sau orice alt scop de reglementare. De asemenea, acestea se aplică atât obligaţiei Guvernului de a respecta drepturile cetăţenilor, cât şi obligaţiei sale de a proteja drepturile cetăţenilor împotriva abuzului de către părţi care nu aparţin de Guvern, inclusiv companii. Sectorului privat îi revine în egală măsură răspunderea pentru respectarea drepturilor omului, în special având în vedere rolul esenţial pe care acesta îl joacă în proiectarea, dezvoltarea şi diseminarea tehnologiilor; intermedierea şi asigurarea comunicaţiilor; şi – unde este cazul – cooperarea în ceea ce priveşte activităţile de monitorizare de către Guvern. Cu toate acestea, sfera de aplicare a acestor Principii se limitează la obligaţiile ce îi revin Guvernului.

Cooperarea statelor în privința promovării și ușurării dezvoltării mass-media, accesului și folosirii Internetului cât și celorlalte căi de comunicare, este cu certitudine un factor pozitiv pentru dezvoltarea societății democratice în care trăim, însă, complexitatea tehnologiilor și formelor de exprimare, cât și apariția noilor relații sociale, implică ridicare a nivelului de dificultate, pentru combaterea acțiunilor ce ar amenința securitatea umană, atât în viața reală cât și în spațiul online.

Astfel, oferind undă verde dreptului la libera exprimare, la viața privată și securitatea cibernetică, ne lovim des de un abuz de aceste drepturi, deseori exprimat într-o metodă radicală, ce ar putea prezenta un pericol global (propaganda ideologiilor teroriste), un pericol cultural (propaganda non-conformismul, anarhiei, inferiorității legislative sau statale, postarea informației non veridice, a știrilor, cercetărilor sau articolelor false sau distorsionate) sau pericol personal (conținutul care posedă ură sau discriminare în adresă personală, sau a unui grup, etnie)

Toate aceste acțiuni provocatoare, preiau dreptul la libera exprimare, folosind ul ca un scut împotriva justiției și reglementărilor nu doar constituționale, ci și principiilor general-umane, care există pentru a permite civilizației umane să tindă spre evoluție și nu regres.

Însă în acest context, este important să menționăm și multitudinea de cazuri când, cenzura guvernamentală a distrus o multitudine de exprimări critice, care nu simplu au posibilitatea, ci trebuie să existe într-o societate, pentru a permite observarea tuturor fețelor poliedrului vieții noastre.

De asemenea, persecuția persoanelor pentru activitatea sa din rețele de socializare, sau mesajele personale, unde părerea personală exprimată devine premiza pentru aplicarea sancțiunilor, ne implică importanța majoră de a stabili, care dintre acțiuni din spațiul online pot fi considerate ilicite sau permise.

Conform codului contravențional al Republicii Moldova, avem stipulate sancțiunile pentru injurie și calomnie în articolele 69 și respectiv 70.

Așadar, (1) Injuria, adică vorbele sau faptele care lezează onoarea și demnitatea persoanei,**se** sancționează cu amendă de la 9 la 18 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 10 la 20 de ore.

(2) Injuria adusă în mass-media, se sancționează cu amendă de la 12 la 24 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la

15 la 30 de ore.

La fel, (1) Calomnia, adică răspîndirea cu bună ştiinţă a unor informaţii mincinoase ce defăimează o altă persoană, se sancţionează cu amendă de la 48 la 72 de unităţi convenţionale aplicată persoanei fizice sau cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 20 la 60 de ore, cu amendă de la 72 la 150 de unităţi convenţionale aplicată persoanei cu funcţie de răspundere cu privarea de dreptul de a deţine anumite funcţii sau de dreptul de a desfăşura anumite activităţi pe un termen de la 3 luni la un an.

(2) Aceeaşi acţiune însoţită de învinuirea în săvîrşirea unei infracţiuni se sancţionează cu amendă de la 60 la 90 de unităţi convenţionale aplicată persoanei fizice sau cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 40 la 60 de ore, cu amendă de la 90 la 180 de unităţi convenţionale aplicată persoanei cu funcţie de răspundere cu privarea de dreptul de a deţine anumite funcţii sau de dreptul de a desfăşura anumite activităţi pe un termen de la 6 luni la un an.

Cu toate acestea, repararea prejudiciului moral, este practic nulă, deoarece nu este posibilă o întoarcere în timp spre faza inițială, în momentul în care persoana sau entitatea încă nu a fost ponegrită sau defăimată, și indiferent de câștig al cauzei, aberațiile din rețeaua online, vor coborî aidoma unor precipitații în mintea celor, care au citit acel post din rețeaua socială, portal de ştiri sau banner publicitar, iar părerea concepută în primele clipe, va fi extrem de greu de schimbat.

De exemplu, politica Facebook, permite existența umorului, ironiei și satirei în rețeaua sa, însă, aceste concepte, pot fi considerate drept o exprimare a urii sau batjocorii, amenințărilor, adresate unor persoane concrete, grupuri, politicieni sau etnii.

Aşadar, indiferent dacă libera exprimare din spațiul digital este de bună sau rea credință, posedă sau nu caracter/scop critic, ironic, sarcastic, provocator, analitic, ştiințific, sau didactic, creatorii portalului, au toată posibilitatea de a bloca acest mesaj, aplicând cenzura în interesele proprii. În astfel de cazuri, automat ia naştere întrebarea: În baza căror premise, aceşti magnați digitali, își permit să îmbrace mantia judecătorului și să decidă apartenența conținutului exprimării propriilor opinii ale utilizatorilor săi?

În articolul 10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului este stipulat că orice restricție a libertății de exprimare trebuie prevăzută de lege, ceea ce invocă exclusivitatea legii și a legiuitorului de a stabili condițiile de cenzură a

spațiului cibernetic.

Conform alineatului 2, din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, "exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești".

Această prevedere legislativă, cu siguranță, este un pas pozitiv spre combaterea oricăror devianțe de la comportamentul adecvat din spațiul online, însă, deși teoretic s-ar părea că ar cuprinde fiecare aspect al acțiunilor ilicite din mediul cibernetic, în practică se observă necesitatea instituirii unor noi acțiuni, datorită diversificării permanente a formelor de perfidie, tempoului rapid de dezvoltare din câmpul digital, a tehnologiilor care permit ascunderea acestora, cât și a volumului extrem de mare de utilizatori, care cel mai probabil, vor crește și mai mult în următorii ani.

O altă piedică pentru judecarea adecvată a mediului informațional online, o reprezintă însăși metodologia folosită pentru combaterea conținutului fraudulos. Este evident că omul, manual nu ar putea verifica permanent conținutul din acest spațiu, în așa fel, pe arena judecării intră sistemele digitale cu inteligență artificială, sau mai bine zis, algoritmii ce verifică și administrează non-stop WEB-portalurile media.

Însă aceste structuri complexe, nu pot copia raționamentul uman, ci lucrează în baza unor formule, deseori, foarte primitive și banale, cum ar fi căutarea și blocarea utilizatorilor după cuvinte cheie, și nu a contextului sau a sensului mesajului propriu-zis.

Pentru a demonstra definitiv dificultatea reglementării corecte a dreptului la libera exprimare în cadrul spațiului online, și a necesității acute de a lucra permanent în acest domeniu, vom aduce la cunoștință și de platformele închise, cum este Telegramul sau rețelei DarkNet unde controlul asupra conținutului sau nu este posibil datorită tehnologiilor folosite, sau este maxim restricționat, astfel încât, putem afla despre existența forum-urilor din cadrul acestui spațiu doar în urma unei scurgeri interne a informației, de la persoanele ce au accesat sau au avut șansa de a accesa aceste celule închise din internet, care în majoritatea

cazurilor prezintă un pericol pentru umanitate, datorită tuturor tipurilor de devianţe, nebunii care există acolo, aici sunt încadrate materialele video, foto, text, audio, atât a acţiunilor, cluburilor, planurilor, ideologiilor teroriste, reţetelor pentru crearea, folosirea, achiziţionarea substanţelor narcotice, explozive, sau radioactive, materialelor, forum-urilor, magazinelor de pedofili, necrofili, canibali, etc...

Existenţa şi dezvoltarea acestor micro-societăţi, cât şi creşterea lor în formă de grup, asigurată de tehnologia INTERNET, reprezintă un pericol, pentru umanitate. În această ordine de idei, revenim la conceptul de bază al dreptului liber de a ne exprima. De jure, tehnologiile moderne, în majoritatea cazurilor ne permit această posibilitate, fără a primi careva filtre sau limite cognitivo-intelectuale, dar de facto am obţinut un control digital permanent din partea companiilor gigante de IT, privind privarea oricărei confidenţialităţi, o societate plină de dezinformare, noi instrumente de manipulare în masă, sau instrumente şi arme noi de ducere a războiului informaţional.

Referinţe bibliografice:

1. Motherboard, articolul cu titlul "It Took 10 Seconds for Instagram to Push me Into an Anti-Vaxx Rabbit Hole", 21 martie 2019

2. Comunicarea Comisiei Europene privind planul de acţiune împotriva dezinformării, din 5 decembrie 2018

3. Raport privind protecţia drepturilor omului pe internet elaborat de O. Demian, consultant al CE, decembrie 2015, PCF/IG MOL - 2/2015

4. Jacques Leprette, Henri Pigeat, Etica şi calitatea informaţiei, Ed. Gramar 2006

5. David Golumbia, Virginia Commonwealth University, 2013,

"Cyberlibertarianism: The Extremist Foundations of 'Digital Freedom'"

6. Julian Assange, Andy Müller-Maguhn, Jérémie Zimmermann, "Cypherpunks. Libertatea şi viitorul internetului", Ed. Litera 2016

7. Iulian Chifu, "Cum alterăm realitatea în războiul informaţional: Post-adevăr, post-factual, post?umanitate", Adevărul, 28 septembrie 2018

8. Comisia Europeană – Fişă informativă – Recomandare a Comisiei privind măsurile pentru combaterea eficientă a conţinutului online ilegal, 1 martie 2018

9. Ovidiu Nahoi, RFI, 18 FEBRUARIE 2019, ”Antisemitismul care întunecă protestul Vestelor Galbene”

10. Hotnews, 3 aprilie 2019, Zuckerberg: Facebook nu poate garanta lipsa interferențelor în alegerile UE din luna mai

11. Parlamentul European, 1.04.2019, Întrebări și răspunsuri referitoare la Directiva privind drepturile de autor în mediul digital

12. Giovani Sartori ”Homo videns. Imbecilizarea prin televiziune și post-gândirea”, Ed. Humanitas 2005